

VALTA JA NAISET ESIMODERNIA KOSKEVASSA HISTORiantutkimuksessa

Pohjoismaista keskustelua toimijoista ja rakenteista

Naishistoria ja sukupuolihistoria, kuten moni muukin historiantutkimuksen suuntaus, ovat toistuvasti pohtineet vallitsevan kulttuurin tai yhteiskunnan valtarakenteiden sekä yksittäisen toimijan välistä suhdetta. Tutkijat ovat myös usein eri tavoin koettaneet määritellä vallan ja vallankäytön erilaisia muotoja. Jos katse kohdistetaan kauas menneisyyteen, esiin tulee kuitenkin monenlaisia ongelmia. Miten analysoida esimerkiksi esimodernia yhteiskuntaa, jossa oikeus ei tunnistanut nykyiseen tapaan yksilöiden autonomisia oikeuksia, vaan jossa kutakin ihmistä ja hänen asemaansa tarkasteltiin suhteessa yhteiskuntaryhmään ja kotitalouteen, joiden jäsen hän oli?¹

Tässä artikkelissa kysymme, miten naisten ja vallan suhdetta ja naisten vallankäyttöä on analysoitu Pohjoismaiden, erityisesti Ruotsin ja Suomen yhteiseen menneisyyteen kohdistuvassa nais- ja sukupuolihistorian tutkimuksessa, joka käsittelee esimodernia, siis keskiajan ja varhaismodernin ajan historiaa.² Pohdimme sitä, miten tutkijat ovat määritelleet tai ymmärtäneet vallan ja miten heidän määritelmänsä ovat vaikuttaneet tutkimustuloksiin. Artikkelimme tavoitteena on tehdä näkyväksi niitä erilaisia – ja toisaalta samansuuntaisia – lähestymistapoja, joita tutkijat ovat omaksuneet pohtiessaan vallan merkitystä erityisesti naisten historian näkökulmasta.

Tutkimusnäkökulmaa, kysymyksiä ja aineistoa valitessaan tutkijat tekevät erilaisia ratkaisuja riippuen siitä, mitä he ajattelevat olennaiseksi menneisyyden yhteiskunnassa. Nais- ja sukupuolihistoria on hyväksytty suhteellisen myönteisesti osaksi historiantutkimuksen kenttää, ja se on kiinteässä yhteydessä muun historiantutkimuksen traditioon.³ Pohjoismaisessa historiantutkimuksessa, myös Ruotsin (ja siihen vuoteen 1809 kuuluneen Suomen) historian tutkimuksessa, on vankka poliittisen, sosiaali- ja oikeushistorian perinne, joka on keskittynyt empiiriseen lähdeanalyysiin. Tämä on heijastunut myös aikakautta käsittelevään nais- ja sukupuolihistoriaan, joka on ottanut usein lähtökohdakseen talouden, hallinnon ja juridiikan näkökulman. Esimerkiksi emootioiden ja materiaalsen

kulttuurin historia tai jälkimodernit tulkinnat sukupuolen tuottamisesta eivät tutkimusamme kentässä toistaiseksi ole tuottaneet juurikaan *vallan käsitteeseen* tai yhteiskuntahierarkioihin pureutuvaa tutkimusta, vaikka joitakin tämänsuuntaisia sukupuolihistorian avauksia on tehty ja vaikka tutkimus on jossakin määrin ammentanut myös uudemmissa sukupuolentutkimuksen näkökulmista.⁴

Kuten usein on edelleen laita uudempaakin aikaa käsittelevässä nais- tai sukupuolihistoriassa tai jopa sukupuolen tutkimuksessa,⁵ myös pohjoismaisen, esimoderniin nais- ja sukupuolihistoriaan kohdistuvan tutkimuksen huomio on suuntautunut paljolti nimenomaan naisiin ja naiseuteen. Joitakin melko tuoreita poikkeuksia tai esimerkiksi ruotsalaisen Jonas Liliequistin runsasta tutkimustyötä lukuun ottamatta miehiä ja maskuliinisuutta on useimmiten analysoitu lähinnä suhteessa naisiin ja feminiinisyyteen.⁶ Keskitymme seuraavassa nimenomaan pohtimaan tätä tutkimuksen valtavirtaa, pyrkien toki nostamaan esiin myös siitä eroavia tulkintoja.

Oikeudellinen valta

Pohjolan naisten historiaa eri vuosisatoina tutkineet ovat pohtineet paljon juuri poliittista ja hallinnollista vallankäyttöä, naisten juridisen aseman tarjoamia (vähäisiä) vallankäyttömahdollisuuksia, naisten tekemää työtä sekä yhteiskunnan sukupuolihierarkioita ja naisten asemaa sukuverkostoissa. On kuvaavaa, että neljän keskeisen naishistorioitsijan, norjalaisen Kari Melbyn, suomalaisen Anu Pylkkäsen, tanskalaisen Bente Rosenbackin ja ruotsalaisen Christina Carlsson Wetterbergin tuore, vuonna 2006 ilmestynyt tutkimus pohjoismaisista avioliitoista *Inte ett ord om kärlek: Äktenskap och politik i Norden ca 1850–1930* ottaa lähtökohdakseen ja näkökulmakseen nimenomaan lait ja yhteiskunnallisen päätöksenteon.⁷

Juridisesta näkökulmasta huomiota on tavallisesti kiinnittänyt se, miten naimattoman ja avioituneen naisen oikeudellinen asema erosi toisistaan. Lakisäädöksien perusteella naimaton nainen oli iästään ja säätyasemastaan riippumatta juridisesti vajaanaltainen ja yleensä miespuolisen sukulaisensa holhouksen (*förmynderskap*) alainen, ja holhoojalla oli päätösvaltaa myös hänen avioliittoonsa. Solmiessaan avioliiton nainen vapautui holhouksenalaisuudesta, mutta aviomies oli oikeudessa hänen edusmiehensä (*målsman*), joka yleensä edusti vaimoaan käräjillä ja taloudellisissa sopimuksissa. Leskinainen puolestaan oli sekä oikeutettu että usein myös velvoitettu edustamaan itseään oikeus- ja talousasioissa.⁸

Naisen oikeudellinen asema, sen riippuvaisuus hänen aviosäädystään, oli peruspiirteittäin samanlainen säätyyn katsomatta, ja se määritteli erityisen tarkasti naisen toimintaa mutta rajasi myös miehelle kuuluvia oikeuksia ja velvollisuuksia aviomiehenä ja kotitalouden johtajana. Aihepiirin tutkimuksesta on hyvänä esimerkkinä suomalaisen oikeushistorioitsija Anu Pylkkäsen urauurtava teos *Puoli vuodetta, lukot ja avaimet: Naiset ja maatalous oikeuskäytännön valossa 1660–1710* (1990) sekä tanskalaisen Inger Dübeckin ja norjalaisen Hilde Sandvikin tutkimukset, joita kiteyttävät esimerkiksi heidän artikkelinsa teoksessa *The Marital Economy in Scandinavia and Britain 1400–1900* (2005).⁹ Avioliitonäkökulmaa ja sen vaikutusta taloudellisiin resursseihin ovat myös käsitelleet muun muassa Mia Korpiola teoksessaan *Between Betrothal and Bedding: Marriage Formation in Sweden 1200–1600* (2009) ja Islannin osalta Agnes S. Arnórsdóttir väitöskirjassaan *Property and Virginity. The Christianization of Marriage in Medieval Iceland 1200–1600* (2010).¹⁰

Mitä tulee taloudellisiin mahdollisuuksiin, esimodernissa yhteiskunnassa keskeinen valtaa luova resurssi oli maaomaisuus, joka oli usein miesten hallinnassa, osittain perintöoikeuden sekä läänitysten ja viranhoidon kautta, osittain edellä mainittujen holhous- ja edusmiestehtävien kautta. Ruotsalaiset historioitsijat Maria Sjöberg ja Maria Ågren ovatkin määritelleet vallan mahdollisuudeksi käyttää ja kontrolloida resursseja, jotka ovat olennaisia kulloisessakin yhteiskunnassa.¹¹

Jos lakitekstejä analysoidessa korostetaan niiden funktionaalista puolta eli periaatteellista tavoitetta, naisten voi oikeudellisesta näkökulmasta katsoa lähinnä välittäneen maaomaisuutta mieheltä toiselle. Monet naisten asemaa koskevat juridiset rajoitukset ovatkin kytköksissä siihen, että peritty maa pyrittiin pitämään miesten hallinnassa. Tällainen funktionaalinen järjestys, joka näkyy esimerkiksi lainsäädännössä, ei tosin aina toteutunut eikä sitä välttämättä tietoisesti noudatettu arjen käytännöissä. Ruotsalainen historiantutkija Jan Samuelson on kiinnittänyt huomiota siihen, että 1600-luvulla yli viidennes Ruotsin rälssimaamaisuudesta oli naisten hallinnassa.¹² Kirsi Vainio-Korhonen on puolestaan todennut, että sellainen taloudellinen toiminta, joka ei ollut sidoksissa maanomistukseen tai säätyprivilegioihin, oli avoinna myös naisille. Piiaksi pestautuva naimaton nainen solmi itse työsopimuksensa ja päätti itse palkkansa käytöstä.¹³

Tutkijoiden kiinnostus lienee alkuvaiheessa kohdistunut naisten oikeudelliseen asemaan siksi, että oikeuslähteet, varsinkin lainsäädäntö, ovat olleet helposti tavoitettava aineisto. Sen kautta naishistorian alkuvaiheen tutkijat ovat voineet tavoitella ainakin jonkinlaista käsitystä esimodernin ajan pohjolan naisten asemasta. Myös modernissa ajassa

käyty keskustelu naisen oikeuksista on voinut vaikuttaa siihen, että katse on kohdistunut nimenomaan lakeihin ja oikeusaineistoon, jossa naisten alisteinen asema on tuntunut ensikatsomalta melko ilmeiseltä.

Yhteiskunnallinen valta

Mahdollisuutta osallistua päätöksentekoon on pidetty pohjoismaisessa naishistoriassa tärkeänä osoituksena siitä, miten paljon valtaa tietyllä ihmisryhmällä on yhteiskunnassa. Ruotsalainen Olle Ferm on teoksessaan *Bengt Jönsson (Oxenstierna). Riddare, lagman, riksföreståndare och boksamlare* (2004) käyttänyt ranskalaisen sosiologin Pierre Bourdieun sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman analyysii ja päätellyt, että naisilla ei ollut valtaa keskiajan ruotsalaisen yhteiskunnan päätöksenteossa kuin poikkeustapauksissa, jotka eivät ole yleistulkinnan kannalta merkittäviä. Siksi hän on sulkenut heidät kokonaan pois analyysistaan, joka käsittelee vallankäyttöä 1400-luvun ruotsalaisessa yhteiskunnassa.¹⁴ Voi kuitenkin kysyä, onko päätöksentekoprosessit tässä tapauksessa nähty liian kapea-alaisina. Eräs tiukaksi määritellyn valtahierarkian perimmäisistä ongelmista on, että vaikka ihanne olisi yleisesti hyväksytty, arjessa ja ruohonjuuritasolla sen toteuttamisesta voi valita hyvin erilaisia tulkintoja.

Naishistorian tutkimuksessa on huomautettu, että kaikki valta, vallankäyttö tai vaikuttaminen ei ole yhteismitallista. Eriasteista valtaa ja vaikutusmahdollisuuksia määriteltäessä tutkijat ovat puhuneet juridisesta ja selkeästi tunnustetusta oikeudesta toimia näkyvänä vallankäyttäjänä ja toisaalta kätkeytyvästä, mutta silti olemassa olevasta vaikutusvallasta. Naisten vallankäyttö on tulkittu väistyväksi ja epäviralliseksi, miehiseksi määritellyn vallan rajaamaksi. Tutkimuksessa on usein noussut esiin ajatus, että valta on lähtökohtaisesti sitä, että henkilöllä on mahdollisuus toteuttaa tavoitteitaan ja tahtoaan, jopa vastustusta vastaan. Tällaisesta tulkinnasta on usein seurannut johtopäätös, että naisilla ei patriarkalisessa yhteiskunnassa voinut olla suoraa valtaa, vaan erilaisten strategioiden kautta saavutettua epäsuoraa vaikutusvaltaa.¹⁵

Valtasuhteita ja vaikuttamista on yritetty määritellä myös erottamalla toisistaan käsitteet valta (*makt*) ja auktoriteetti (*auktoritet*). Tässä tulkinnassa valta tarkoittaa yksittäisen toimijan kykyä saada läpi tavoitteitaan ja vaikuttaa ratkaisuntekoon. Auktoriteetti viittaa juridiseen ja tunnustettuun oikeuteen toimia näkyvänä vallankäyttäjänä, esimerkiksi tuomarina, näyttäjänä tai edusmiehenä. Ruotsalainen historioitsija Kekke Stadin on vielä erot-

tanut toisistaan laillisen auktoriteetin (*legala auktoriteten*) sekä sosiaalisesti hyväksytyn, legitiimin auktoriteetin (*legitima auktoriteten*).¹⁶ Pyhän Birgitan valta- ja auktoriteettiasemaa väitöskirjassaan *Power and Authority. Birgitta of Sweden and her Revelations* (2009) tutkineen Päivi Salmesvuoren mukaan auktoriteettiasemassa olevan tunnistaa siitä, että hän tulee kuulluksi, että hänen sanoillaan on merkitystä.¹⁷ Monia muitakin määrittely-yrityksiä on tehty. Esimerkiksi ruotsalainen 1500-luvun tutkija Jan Samuelson on hakenut samantapaista jakoa kirjoittaessaan ”virallisen” (*formell*) ja ”todellisen” (*reell*) toimivallan eroista esimodernissa ruotsalaisessa yhteiskunnassa.¹⁸

Kekke Stadinia mukaillen voi ajatella, että esimodernissa yhteiskunnassa naisten oli miehiä vaikeampaa saavuttaa laillista auktoriteettiasemaa, mutta heillä oli käytettävissään valtaa ja he saattoivat saavuttaa sosiaalisesti hyväksytyn auktoriteettiaseman. Valtaan ja auktoriteettiin liittyy Sjöbergin ja Ågrenin painottama oikeus määrätä tärkeitä resursseista, mutta tarkemman määrittelyn ansiosta huomio voidaan kohdistaa toimijoiden mahdollisuuksiin neuvotella asemansa valtarakenteissa. Neuvottelun mahdollisuuksia pohtiessaan pohjoismaisetkin tutkijat ovat toisinaan viitanneet Deniz Kandiyotin ajatukseen neuvottelusta ”kaupankäyntinä” patriarkaatin kanssa.¹⁹

Osa tutkijoista on korostanut, miten esimodernia aikaa tutkittaessa on tärkeää muistaa, että kaikki valta ja vaikuttaminen eivät välttämättä paikantuneet poliittisiin ja hallinnollisiin instituutioihin. Monet instituutiot olivat vasta kehittymässä, ja niiden toiminta kietoutui monin tavoin kotitalouden ja sukupiirin sisäiseen vallankäyttöön. Tutkijat ovatkin usein arvioineet, että naisilla oli ainakin kotipiiriin ja kodin piirissä toteutuneisiin päätösprosesseihin paikantuvaa valtaa.²⁰ Lainsäädännön esimerkki voi valaista asiaa: avioliittosäädöksissä avioliitosta tuli sopia ensisijaisesti miespuolisen kosijan sekä morsiamen miespuolisen naittajan kesken. Morsiamen äidillä oli oikeus antaa neuvoja ja morsiamella taas oli oikeus kieltäytyä avioliitosta; naisilla oli siis mahdollisuuksia vaikuttaa prosessiin.²¹ Käytännön esimerkit osoittavat myös, että naiset monesti vaikuttivat avioliittojen solmimisprosesseihin enemmän kuin lainsäädännön perusteella voisi ajatella.²²

Varsinkin keskiajan tutkimuksessa valtaa on käsitelty myös naisten asemana kirkollisessa elämässä, samoin heidän mahdollisuuksinaan vaikuttaa hengellisen toiminnan kautta. Monet valan analysoimisen kannalta keskeiset tutkimukset ovat omistaneet huomiota ruotsalaiselle ylimysnaiselle, Pyhälle Birgitalle, jonka perustama luostarisääntö on nähty esimerkkinä keskiajan naisten mahdollisuuksista vaikuttaa uskonnon kautta. Tutkimuksessa on käsitelty Pyhän Birgitan elämää ja toimintaa samoin kuin hänen näkyjensä tulkintoja ja

myös birgittalaisuuden toteutumista käytännössä. Ensin mainittua näkökulmaa edustaa esimerkiksi Nina Sjöbergin tutkimus *Hustru och man i Birgittas uppenbarelser* (2003) joka analysoi, miten Birgitta luonnehti näyissään vaimon ja miehen välisiä suhteita.²³ Jälkimmäisestä puolestaan tarjoaa esimerkin Ruth Rajamaan tutkimus *Systrarnas verksamhet, undervisning och uppfostran i Vadstena kloster 1384–1595* (1992) birgittalaisluostarien tarjoamasta koulutuksesta tai nunnien ja munkkien keskinäisistä valtataisteluista.

Erityisesti Päivi Salmesvuori on tutkinut Pyhän Birgitan suhdetta valtaan teoksessaan *Power and Authority. Birgitta of Sweden and her Revelations* (2009) Taivaallisten näkyjen voimalla uskottavuutensa varmistanut Birgitta edustaa keskiajan hengelliselle elämälle ominaista tietä vallankäyttöön – mahdollisuuksiin vaikuttaa aikalaistensa elämään ja käytökseen. Salmesvuori tutkii Birgitan toimintaa kiintoisalla tavalla performanssina. Birgitan näyt olivat oleellinen elementti performanssissa, joka vakuutti aikalaiset Birgitan yhteydestä jumalalliseen tietoon ja toi kaikupohjaa hänen esittämilleen näkemyksille, ohjeille ja vaatimuksille.²⁴

Tutkijat ovat myös kiinnittäneet huomiota siihen, että Pyhän Birgitan perustama luostarisääntö tarjosi naisille mahdollisuuden palvella kristikuntaa arvokkaalla ja arvostetulla tavalla. Ruotsissa tämä mahdollisuus menetettiin suurelta osin 1500-luvulla toteutetun reformaation myötä. Edellä mainittu Ruth Rajamaan tutkimus analysoi tätä prosessia. Rajamaa käsittelee valtataisteluja, joita birgittalaisluostarissa syntyi nunnien ja munkkien välille sen vuoksi, että pyhä Birgitta oli asettanut abbedissan kaksoisluostarin johtoon. Munkit kokivat valta-asetelman uhkaavaksi, ja käytännössä he saivat haltuunsa suuren osan taloudellisesta ja hallinnollisesta päätösvallasta. Rajamaan mukaan nunnien asema johtotehtävissä tunnustettiin uudestaan 1500-luvulla, kun reformaatio söi luostarien arvostusta ja munkit käytännössä jättivät ne.²⁵

Kun tutkimus on siirtynyt naisten oikeudellisen aseman pohdinnasta tutkimaan naisten erilaisia elämänaloja ja yhteiskuntaryhmiä, on syntynyt tulkintoja ja havaintoja, jotka ovat tuottaneet aikaisempaa monisärmäisempää kuvaa menneisyyden maailmasta ja sen vallankäytöstä. Toisaalta näyttää siltä, että tutkimuksessa kulkevat sitkeästi rinnakkain, tosin hieman eri painotuksin, samat naisten alisteisuuden ja toimijuuden tulkinnat vuosisikymmenestä toiseen.²⁶ Toisaalta tutkijat ovat kuitenkin olleet tavallaan pakotettuja tarkastelemaan valtaa uusilla tavoilla ja uusin silmin. Lakien näkökulmasta on näyttänyt siltä, ettei naisilla ollut menneisyydessä valtaa lainkaan. Naisten valtapositioiden juridinen näkymättömyys on pakottanut tutkijat uusiin määritelmiin.

Vallan rakenteet

Erilaisista lähtökohdista huolimatta tässä käsittelemässämme vallan tutkimuksessa toistuvat tietyt määrittelyongelmat ja teemat. Näihin kuuluu kysymys siitä, miten voidaan määritellä ja tarkastella eriasteista tai tietyille elämänalueille rajautuvaa vallankäyttöä. Toistuvasti tutkijat ovat pohtineet myös, miten tuoda esiin esimerkiksi se, että naisten asema ja toimintamahdollisuudet yhtäältä olivat lakien rajoittamat, mutta että heillä kuitenkin oli tiettyjä mahdollisuuksia vaikuttaa elämäänsä koskeviin tärkeisiin päätöksiin. Historioitsijat ovat kerran toisensa jälkeen joutuneet pohtimaan toimijoiden ja heitä määrittelevien rakenteiden välistä suhdetta. Kysymys on sama, jonka suomalainen sukupuolentutkimuksen professori Marianne Liljeström on esittänyt – miten korostaa naisten vaikutusta menneisyyden tapahtumiin ja omaan elämäänsä ilman, että heidän toimintaansa rajoittaneet hierarkiat jäävät varjoon – tai päinvastoin?²⁷

Usein suurimmat tulkintaerot syntyvät siitä, korostavatko tutkijat yksittäisten toimijoiden vaikutusmahdollisuuksia vai rakenteiden, yhteiskunnan ja kulttuurin hierarkkisuutta ja määräävyyttä. Pohjoismaista nais- ja sukupuolihistorian tutkimusta ovat pitkään hallinneet sukupuolijärjestelmän ja sukupuolieron käsitteet, jotka ovat 1980-luvulta lähtien haastaneet vanhemman historian tutkimuksen mieskeskeisyyttä ja sukupuolisokeutta. Näissä teoreettisissa malleissa nimenomaan sukupuolesta riippuu, millainen toiminta on naisille ja miehille kulloinkin mahdollista. Tässä keskustelussa on nostettu toisaalta esiin naissukupuolen alistaminen (*underordning*), joka on nähty hyvin perustavaa laatua olevana ja muuttumattomana historiallisena ilmiönä, ja toisaalta naisten toimijuus (*aktörskap*) eri yhteiskunnissa ja eri aikoina, jolloin painopisteenä ovat olleet naisten hyödyntämät mahdollisuudet ja strategiat.

Ruotsalainen sukupuolihistorian teoreetikko Yvonne Hirdman esitti jo vuonna 1990 artikkelissaan *Genussystemet* amerikkalaisen Joan Scottin inspiroiman tulkinnan siitä, miten alistamisen muodot ja tasot ovat vaihdelleet historiallisten olosuhteiden mukaan, mutta mieheys on pysynyt kulttuurin normina ja naisten ja miesten elämänalueet erillään. Hirdmanin mukaan naisen alisteista asemaa on eri aikoina tasapainottanut vaihteleva ”kompensatioverkosto”, jolla hän tarkoittaa naisille tarjoutuvaa rajallista toiminta- ja vaikutusvaltaa.²⁸ Kenties siitä johtuen, että Hirdman itse on modernin ajan tutkija, hän on nähnyt keskiaikaisen ja varhaismodernin maailman ylipäätään hyvin pysähtyneenä ajanjaksona, jota hallitsivat ”miehen tarpeet ja hänen erityisyytensä, joiden vastakohtana oli nainen, hänen (pieni) maailmansa, hänen tekemisensä ja hänen melko vähäpätöiset ominaispiirteensä”.²⁹

Hirdmanin ja muidenkin tutkijoiden esittämiä järjestelmäkeskeisiä näkökulmia on kritisoitu jähmydestä. Tutkijat ovat esittäneet huolen, että järjestelmätulkintaa seurattessaan tutkija saattaa päätyä toistamaan perinteisen historiantutkimuksen arvioita, jotka tunnistavat vain virallisen, instituutioihin ja harvojen miesten käsiin rajoittuneen päätösvallan.³⁰ Yksioikoinen valtahierarkian korostaminen jättää monia menneisyyden toimijoita, niin naisia kuin miehiäkin, passiiviseen ja vajaavaltaiseen rooliin, joka tuntuu vain toistavan hierarkkista vastakkainasettelua.³¹ Ruotsalaisen historioitsija Åsa Karlsson Sjögrenin toimittamassa teoksessa *Kvinnor och politik i det tidigmoderna Norden* (2007) eri pohjoismaiden historiantutkijat ovat hakeneet uusia tulkintamahdollisuuksia, jotka nostaisivat esiin naisten merkityksen ja vaikutuksen jopa esimodernin ajan poliittiseen toimintaan.³²

Historioitsijat joutuvat toistuvasti ottamaan kantaa myös siihen, missä määrin yhteiskunnan rakenteet ja kulttuuriset diskurssit ohjailevat yksilön toimintaa tai yksittäisten lähteiden esittämiä tulkintoja tai missä määrin nämä rakenteet yksilötasolla ohitetaan niin, että niiden merkitys voidaan jopa kiistää. 1990-luvulla ruotsalaiset historioitsijat Maria Sjöberg ja Gudrun Andersson kävivät aiheesta keskustelua Ruotsin *Historisk tidskrift* -julkaisussa. Puheenvuoroissaan Maria Sjöberg korosti, että rakenteet rajasivat naisten toimintamahdollisuuksia siinäkin tapauksessa, että he esimerkiksi kiersivät oikeuden heille asettamia rajoituksia: oli joka tapauksessa löydettävä kiertotie lainsäätäjien asettamalle normille. Gudrun Andersson puolestaan oli sitä mieltä, että rajoittavia säädöksiä kierrettiin niin usein, että niiden merkitys oli syytä asettaa kyseenalaiseksi.³³

Gudrun Andersson on myös korostanut sitä, miten naisten itsestäänselvyydeksi koettu alistaminen yhdistettynä sukupuolen perustavaa laatua olevaan historiallis-yhteiskunnalliseen merkitykseen voi johtaa kehämäiseen malliin, joka ”selittää liian paljon, antaa saman selityksen kaikille ilmiöille ja hylkää muut selitykset”.³⁴ Sjöbergin ja Anderssonin keskustelussa kiteytyi monia sukupuolihistorian ja vallan tutkimukseen liittyviä ongelmakohtia ja tulkintaerimielisyyksiä varsinkin rakenteiden ja yksilön suhteesta toisiinsa. Liian raskas rakenneteoriaan turvautuminen voi jähmettää analyysin, mutta toisaalta yksilötason toimijuutta korostava tulkinta voi jättää epäselväksi, onko menneisyyden aineistosta ylimalkaan mahdollista tehdä yleistyksiä.

Naisiin kohdistuvan historiantutkimuksen näkökulmien ja teoreettisten lähtökohtien moninaistuttua etenkin ruotsalaiset historiantutkijat ovat arvioineet aikaisempien vuosikymmenten sukupuoli- ja naishistoriallista keskustelua, ja esiin on noussut myös kritiikkiä. Joskus nais- ja sukupuolihistorian järjestelmä- ja rakennekeskeisten teorioiden läpäi-

syvoima on koettu liiankin voimakkaaksi. Esimerkiksi Christina Carlsson Wetterberg kritisoi jo varhain sitä, että Yvonne Hirdmanin hyvin yleisellä rakenteellisella tasolla liikkuvaa valttateoriaa oli ruotsalaisessa tutkimuksessa alettu käyttää lähes automaattisesti sukupuolihistoriallisten tutkimusten lähtökohtana.³⁵

Amerikkalaisen historioitsija Jeanne Boydstonin mielestä Joan Scottin lanseeraama sukupuoli analyttisenä välineenä on jopa jähmettänyt tutkimusta ja saanut menneet aikakaudet näyttämään samanlaisilta. Tämä on hänen mukaansa merkinnyt historiallisten prosessien monimutkaisuuden latistamista.³⁶ Ruotsalaisen taloushistorioitsija Anita Göranssonin mukaan myös Yvonne Hirdman on jälkeensä huomauttanut, että hänen Scottin inspiroimat teesinsä toimivat analyysin välineenä ennen kaikkea diskursiivisella tasolla. Hirdman ei tarkoittanut, että tutkijoiden pitäisi etsiä sukupuolten välisen eron ja hierarkian dikotomian empiirisiä todisteita samanlaisina kaikista yhteiskunnista, kaikilta tasoilta tai kaikista aikakausista.³⁷

Hyvin yleisellä tasolla liikkuvan sukupuoliteorian kritiikitön soveltaminen voi jumittaa tutkijan katseen järjestelmään ja rakenteeseen ja estää häntä havaitsemasta tulostensa kaikkia puolia. Esimerkin tästä antaa ruotsalaisen Ingrid Essegårdin kirjoittama artikkeli ”*Som oss hota med hugh och slag*”: rodderskorna och dera konkurrenter i 1800-talets Stockholm Tukholman ammattisoutajattarista. Essegård lähtee siitä, että ”naiset olivat yksiselitteisesti miehisen holhouksen alaisia, joko isän, aviomiehen tai jonkun muun miespuolisen sukulaisten, eikä heillä ollut tuona aikana mitään itsenäistä sosiaalista asemaa”. Essegårdin kokoama empiirinen aineisto kuitenkin osoittaa, että naimattomat naiset ja vaimot ostivat ja myivät itse veneitä ja hakivat itse elinkeinolupansa. Asiakirjoissa ei ole mainintoja miespuolisten sukulaisten puuttumisesta naisten liiketoimiin. Tämä jää tutkijalta ikään kuin näkemättä, koska hänen lähtöoletuksena on miesten ylivalta, eikä hän huomaa problematisoida löytöään, ei naishistorian näkökulmasta tai muuten.³⁸

Ruotsalaisten ja suomalaisten ammattikätilöiden historiaa tutkinut Kirsi Vainio-Korhonen on havainnut, miten 1700-luvun yhteiskunnassa oli myös sellaista juridista, julkista tilaa, jossa naimatonta naista ei mielletty holhotiksi tai aviovaimoa edusmiehissyyden alaiseksi. Sekä neidot että vaimot saattoivat muodollisesti ja omalla oikeudella koulutautua kätilön työhön ja käyttää valan vannoneina viranhaltijoina tuohon ammattiin lain mukaan auktorisoitua valtaa. Kätilöiden toimivalta ei ollut edesmenneeltä mieheltä perittyä, vaan oman koulutuksen kautta hankittua. Kätilöt mainostivat työtään näkyvästi ja työskentelivät kaikkien katseille alttiina lain säätelössä ammatissa oman kotinsa ulko-

puolella. Aikana, jolloin lainsäädännössä oli isoja nimenomaan sukupuoleen perustuneita eroja, kättilöiden koulutus, ammatinharjoitus tai ammatti-identiteetti ei juuri poikennut miespuolisten aikaisten maailmasta.³⁹

Keski- ja varhaismodernin ajan sukupuolen ja valtasuhteiden tapaustutkimukset osoittavat, ettei yksi pelkistetty selitys riitä kuvaamaan näiden aikakausien moninaista elämää. Kättilöistä ja soutajattarista tehdyt havainnot kyseenalaistavat ajatuksen siitä, että naisten pääsy valtaan toteutui ilman muuta ja kaikissa tilanteissa vain perhesuhteidensa kautta. Toisaalta lainsäädännön normituksia ei voi täysin hylätä ja ohittaa, vaan on otettava huomioon, että ne myös vaikuttivat siihen, miten naisten asemaa määriteltiin ja kommentoitiin.

Vaikutusvalta ja arvovalta

Empirian ja teorian välinen keskustelu on toisaalta tuottanut viime vuosina uusia näkökulmanavauksia, kun eri tutkijat ovat kohdistaneet huomionsa tiettyihin naisryhmiin ja nostaneet esiin sen, miten aviosääty, yhteiskunnallinen asema ja muut tekijät vaikuttivat heidän asemaansa. Aatelisnaisten asemaa analysoidessaan Anu Lahtinen on todennut teoksessaan *Sopeutuvat, neuvottelevat, kapinalliset. Naiset toimijoina Flemingin sukupiirissä* (2007), että aatelisnaisten asema vaihteli paitsi aviosäädyn mukaan, myös sen mukaan, mikä perhesuhteisiin ja yhteiskunnalliseen järjestykseen liittyvä rooli kulloinkin oli määräävä. Sama nainen saattoi tilanteesta riippuen olla kuuliainen tytär, arvovaltainen äiti, kunnianarvoisa emäntä tai työnantaja sekä toisaalta nöyrä alamainen.

Esimodernin ajan ruotsalaisen aateliston säilyneet kirjeet ja asiakirjat painottavat usein lopullista päätöksen ja sopimuksen laatimisen hetkeä. Kuten edellä on todettu, tässä tilanteessa naista ja kotitaloutta edusti usein mies – isä tai aviomies – ja tällöin muut perheenjäsenet jäivät katveeseen. Aineisto myös keskittyy usein esimerkiksi maakauppoihin, joissa miesten päätösvalta oli merkittävä ja joissa vaadittiin kirjallisia vahvistuksia. Tämä saattaa antaa aviovoimosta passiivisen vaikutelman, koska hänen neuvonantajan roolinsa jää usein mainitsematta. Lähteistön tarkka analyysi osoittaa kuitenkin, että aatelisnainen saattoi vaikuttaa aviomiehensä päätöksiin ja joskus valmistellakin niitä sangen pitkälle. Hänellä oli (vaikutus)valtaa ja ehkä sosiaalisesti hyväksytty auktoriteettiasema, vaikka juridinen tai virka-asemaan kuuluva auktoriteetti puuttui.⁴⁰

Ruotsalainen historiantutkija Svante Norrhem on rinnastanut artikkelissaan *Normbryterska eller ansvarstagande hustru?* (2003) vaikutusvallan, jota aatelisrouvalla oli avio-

mieheensä ja kuninkaallisella kirjurilla hallitsijaan. Molempien puoleen voitiin kääntyä siinä toivossa, että he välittäisivät toiveita eteenpäin ylimmälle päätöksentekijälle. Toisin kuin avunanojalla, sekä puolisollla että kirjurilla oli läheinen suhde päätöksentekijään. Puoliso tai kirjuri oli myös helpommin lähestyttävissä kuin päätöksentekijä, koska kumpainkaan ei ollut vallan ytimessä. Naisen puoleen kääntyminen oli siis perusteltua, eikä se horjuttanut aviomiehen asemaa, koska hän esiintyi neuvonantajan roolissa.⁴¹

Nainen saattoi myös edustaa miehensä puolesta kotitaloutta, mutta ei korvannut miestä automaattisesti missä tahansa tilanteessa. Kuten Anu Lahtinen on osoittanut tutkimuksessaan, kartanonrouva ei ilman muuta miehensä poissa ollessa puuttunut esimerkiksi rakennustöihin, työväen palkkaamiseen tai kaupankäyntiin, vaan jätti nämä asiat kartanonvoudille.⁴² Leskenä aatelisnainen saattoi hoitaa väliaikaisesti joitakin miehensä virkatehtäviä tai osallistua Ebba Stenbockin tavoin poliittisiin neuvotteluihin. Hänellä saattoi perhesuhteidensa kautta olla myös sosiaalisesti oikeutettua arvovaltaa mutta ei sellaista juridista tai hallinnollista auktoriteettia, jolla hän olisi voinut ottaa pitempiä aikaa esimerkiksi viranhoidon nimiinsä – eikä hänellä välttämättä ollut siihen haluakaan.⁴³

Leskien asema on herättänyt paljon keskustelua ja pohdintaa esimerkiksi siitä, mikä tarkkaan ottaen muuttui miehen kuollessa. Jotkut seikat, esimerkiksi aatelisten naisleskien aktiivinen ulkomaankauppa, viittaavat siihen, että miehen kuoleman jälkeen tuli näkyväksi naisen aiempi aktiivinen osuus taloudenhoitoon.⁴⁴ Tämä toiminta oli saattanut puolisoiden eläessä jäädä edusmieheyden ja edusmiehen vahvistamien päätösasiakirjojen kätköön. Kun leskestä tuli huonekunnan arvovaltaisen jäsen, hän nousi perheen pääasialliseksi edustajaksi. Toki voi yhtä lailla pohtia, jättivätkö hänen nimiinsä kirjatut päätökset puolestaan katveeseen muiden perheenjäsenten tai talouden jäsenten, esimerkiksi lasten tai palvelijoiden, osuuden päätösten valmistelussa.

Joka tapauksessa, jos naisten toimintaa tarkastellaan heidän perheenjäsenen rooliansa kautta, heidän tekonsa näyttäytyvät loogisena osana yhteiskunnallista vallankäyttöä, ei poikkeusyksilöiden toimintana miesvallan marginaalissa. Kuten Anu Pylkkänen on todennut artikkelissaan *Construction of Gendered Legal Personhood in the History of Finnish Law* (2005), aikakauden oikeusajattelussa ei tunnettu sen paremmin universaalia nais- kuin miestoimijaakaan. Molemmat aviopuolisot edustivat kotitaloutta roolissa, jota määrittelivät sosiaalinen asema, yhteiskunnan patriarkaalinen hierarkia ja oikeus perintöomaisuuteen. Miehenkin toimijuus oli kytköksissä hänen asemaansa aviomiehenä ja isäntänä, kokonaisuuden vastuunkantajana.⁴⁵ Maria Sjöberg on käyttänyt amerikkalaisen his-

torioitsijan Thomas Laqueurin tulkintoja käsitteellistääkseen tätä valta-asetelmaa yhden sukupuolen mallin avulla. Tulkinnan mukaan esimodernissa yhteiskunnassa mies edusti ihmisolennon täydellistä, nainen vähäarvoisempaa muotoa. Erot olivat asteittaisia, ja naisella katsottiin olevan *potentiaalinen* kyky edustaa taloutta. Hänen tuli alistua hierarkiaan, jossa mies oli arvovaltaisempi toimija. Miehen poissa ollessa naisen toiminta kuitenkin hyväksyttiin pätevänä.⁴⁶

Aviomiehen ja -vaimon väliset suhteet ovat usein olleet esimodernin ajan tutkimuksessa keskeisellä sijalla, olivatpa kyseessä sitten oikeudelliset ja taloudelliset olosuhteet tai esimerkiksi edellä mainitun Pyhän Birgitan näyissään kuvaamat ihanteelliset aviopuolisoiden suhteet. Tässä suhteessa korostuu usein naisen alisteinen asema, joskin esimerkiksi kirkkohistoriasta väitelleen Nina Sjöbergin analyysi korostaa, että Birgitan näyissä korostuu ajatus aviovaimon ”valmiudesta” (ruots. *beredskap*) toimia avioparin yhteisen edun puolesta.⁴⁷ Aviovaimon ja miehen välistä valtasuhdetta ja sen haittoja ja etuja pohtii myös taloushistorioitsija Johanna Andersson Raeder väitöskirjassaan *Hellre hustru än änka. Äktenskapets ekonomiska betydelse för frälsekvinnor i senmedeltidens Sverige* (2011), jossa hän kvantitatiivisen analyysin perusteella arvioi, että uudelleen avioituminen ja edusmiehyys olivat usein naisille mieluisempi vaihtoehto kuin lesken elämä.⁴⁸ Maria Sjöberg on puolestaan teoksessaan *Kvinnor i fält 1550-1850* (2009) analysoinut avioparin muodostaman kotitalouden merkitystä jopa ruotsalaista uuden ajan alun sodankäyntiä järjestävänä tekijänä: 1800-luvulle asti näet vaimon mukanaoloa pidettiin luonnollisimpana tapana järjestää avioituneen sotilaan huolto.⁴⁹

Toisenlainen näkökulma valtasuhteisiin syntyy, jos huomio kiinnitetäänkin aviopuolisoiden suhteen sijaan esimerkiksi äiti-lapsi -suhteisiin tai sisarusuhteisiin. Tällöin analyysissa nousee esiin se, että äidin rooli oli monille naisille hyvin tärkeä väylä valta-asemaan. Äitiys toi mukanaan velvoitteita, mutta myös monenlaisia henkilökohtaisia, sosiaalisia, taloudellisia ja juridisia oikeuksia. Kuten esimerkiksi historian tutkija Raisa Toivo ja Anu Lahtinen ovat osoittaneet eri säätyryhmiin liittyvissä tutkimuksissaan, lapsilta edellytetty kuuliaisuus tulee vastaan muun muassa perinnönjakoa koskevilla asioilla, oli kyse sitten kiittämättömien lasten perintöosuuden vähentämisestä tai äidin kuolinvuoteellaan esittämistä, perinnönjakoon liittyvistä kehotuksista. Äidin asema suhteessa lapsiinsa oli vahva, kun taas sisarten ja sisarusten suhteita ei yleensä määritelty jyrkkien hierarkioiden kautta.⁵⁰

Jopa edellä mainitun tärkeän uskonnollisen vaikuttajan, Pyhän Birgitan toimintaan liittyivät vallan elementit – äidin ja varttuneen naisen arvovalta. Toisenlaiseen yliluonnol-

liseen liittyvää vallankäyttöä on analysoinut Raisa Toivo teoksessaan *Witchcraft and Gender in Early Modern Society* (2008), jossa hän käsittelee 1600-luvun talonpoikaisen länsi-suomalaisen naisen asemaa noituus oikeudenkäyntien valossa. Toivo painottaa tutkimuksessa äitiyden ja iän tuomaa valtaa ja arvostusta, joka näkyi myös oikeudenkäyntiasia-kirjoissa. Hän toteaa myös, etteivät talonpoikaisretoriikan kuvaukset avioparien suhteista tai vanhempi-lapsi -suhteista ehdottomasti aseta miestä tai isää vallankäyttäjänä vaimon tai äidin yläpuolelle.⁵¹ Myös Jenni Toivanen on tutkimuksissaan nostanut esiin tavallisen maalaisväestön perheensisäisen vallankäytön ja äidin valta-aseman perheessään.⁵²

Teorian ja empirian liitto

Ruotsalainen talous- ja sosiaalihistorioitsija Maria Ågren on tutkimuksessaan *Domestic secrets* (2009) pohtinut monipuolisesti sukupuolihistorian teorian, juridisten mahdollisuuksien ja lähdetietojen suhdetta.⁵³ Lähilukemalla tuomioistuinten tuottamia ja niihin talletettuja asiakirjoja Ågren paljastaa, miten esimerkiksi ruotsalaisten testamenttien kieli jo varhain todistaa aviopuolisoiden yhtenevistä intresseistä ja keskinäisistä omaisuudensiirroista. Näitä omaisuudensiirtoja tehtiin nimenomaan aviopuolisoiden yhteisellä sopimuksella ja myös vaimon eduksi, vaikka keskiajalla syntynyt ja vasta 1734 kokonaan uudistettu avioliittolainsäädäntö piti vanhastaan ennen kaikkea aviomiestä potentiaalisena uhkana vaimonsa omistuksille. Tässä kontekstissa vaimon omat verisukulaiset, isät, veljet ja omat pojat, nähtiin naisen parempana turvana kuin oma aviomies. Todellisuudessa vaimon ahneet sukulaiset olivat usein suurempi uhka naiselle ja hänen omaisuudelleen kuin aviomies.

Ågren kertoo myös suullisen paikallishistorian keskeisestä merkityksestä keskiajalla ja uuden ajan alussa. Tällä hän tarkoittaa suullisesti sukupolvelta toiselle siirrettyä tietoa siitä, kenen kanssa ihmiset olivat solmineet avioliittoja ja miten maa oli periytynyt ihmisten ja sukujen kesken. Paikallisille nämä seikat eivät olleet ”domestic secrets” (kotoisia salaisuuksia) vaan julkista muistitietoa. Ruotsin kruunulle ja valtiolle, jota pyrittiin hallitsemaan yhä keskitetymin, nämä esimodernit kotitaloudet suullisine ja kirjoittamattomine perimätietoineen sen sijaan olivat täynnä ”kotoisia salaisuuksia”, jotka – mikä pahinta – aiheuttivat tehottomuutta oikeudellisissa päätöksenteossa. Tämä muistuttaa pohjoismaisen esimodernin ajan nais- ja sukupuolihistorian tutkijoita siitä, että valtaa tutkivien on syytä käyttää mahdollisimman monipuolista lähdeaineistoa eikä pohjata päätelmiään pel-

kästään lakiteksteihin tai (mies)eliitin tuottamiin asiakirjoihin. Kun aiemmin lähinnä historian mykkinä sivustakatsojina pidettyjen vähäväkisten, naisten tai lasten äänet saadaan esiin, voi myös tulkinta menneisyydestä tulla moniäänisemmäksi.

Vuonna 1734 säädetty uusi yleisvaltakunnallinen laki uudisti etenkin avioliittolainsäädäntöä. Uusien säädösten mukaan aviomiehen ei enää tarvinnut kysyä vaimonsa sukulaisen suostumusta, jos hän myi puolisonsa perintömaata. Hän tarvitsi vain vaimonsa vapaaehtoisin suostumuksen, ei enää apen tai lankojen lupaa. Vaimon suostumus tuli antaa joko suullisesti oikeudessa tai kahden kunniallisen miehen läsnä ollessa. Uuden avioliittolain näkökulmasta – ja näin uusia käytäntöjä myös perusteltiin – aviovaimo ei ollut holhouksenalainen alaikäinen vaan toimija, jolla oli omat lailliset oikeutensa ja velvollisuutensa, vaikka hän oli edelleen aviomiehensä edusmiehisyyden alainen. Uuden lain henki oli muutenkin, etteivät puoliset yritä hyötyä toisistaan taloudellisesti, eikä nainen siksi tarvinnut mitään erityissuojelua aviomiehensä edesottamuksilta. Todellisuudessa perheet eivät olleet enää yhtä halukkaita antamaan naisille perinnöksi maata kuin aikaisemmin. Lakiuudistuksen jälkeen sekä perintömaan omistus että hallinta keskittyivät yhä enemmän miesten käsiin.⁵⁴

Myös tätä uutta vaihetta analysoidessaan Ågren lukee lähteitään – testamentteja, perukirjoja ja muita sopimuksia – tarkasti ja toteaa, miten aviopuoliset edelleen tekivät keskinäisiä omaisuusjärjestelyjä ja huomioivat vaimon työn ja lastenhoidon sekä aviopuolisoitten keskinäisen rakkauden merkityksen perhetaloudelle. Lakitekstit eivät tunnistanee naisten kotitaloustyön taloudellista merkitystä, mutta tutkijan innovatiivinen lähteidenluku paljastaa meille, että aikalaiset näkivät naisten ponnistusten merkityksen ja arvostivat niitä myös talouden näkökulmasta.⁵⁵ Arjen yhteistyössä valtahierarkiat tasoittuivat, ja näyttää siltä, että esimerkiksi Anu Pylkkäsen jo väitöskirjassaan *Puoli vuodetta, lukot ja avaimet* (1990) kommentoima emännän aseman arvostus ja yhteiset tavoitteet yhdistivät esimodernia avioparia eri tavalla kuin mitä esimerkiksi lakitekstit antavat ymmärtää.⁵⁶

Lopuksi

Varhaismodernia aikaa tutkivaa pohjoismaista naishistoriaa on pitänyt otteessaan skandinaavisen historian tutkimuksen traditio, joka on nostanut naisten yhteiskunnalliset oikeudet – äänioikeuden, oikeuden koulunkäyntiin ja opiskeluun sekä palkkatyöhön – tärkeiksi sukupuolikysymyksiksi. Tämä on heijastunut kysymyksenasetteluihin siten, että mennei-

syydestä on haettu tietoja siitä, millainen poliittinen ja taloudellinen toimija ja vallankäyttäjäksi nainen oli ja miten valta ja sukupuoli ovat suhteutuneet valtiollisen tason yhteiskunnallisiin rakenteisiin ja instituutioihin. Samanaikaisesti tutkimuskeskustelussa voi havaita toistuvan, eri vuosikymmeninä eri tavoin painottuvan pohdinnan sen välillä, missä määrin tutkijan tulee kiinnittää huomiota yleistyksiin, rakenteisiin, diskursseihin, yhteiskunnan ja kulttuurin antamiin määritelmiin, ja missä määrin tulee korostaa moninaisuutta, toimijuutta, tekijää, erilaisten tulkintojen ja vastarinnankin mahdollisuuksia.

Aivan viime aikoina on kuitenkin alettu korostaa, että esimoderni ihminen toimi paljon rajatummalla, paikallisella alueella kuin mitä nykyään on tavallista ja että tämä seikka vaikutti sekä naisten että miesten toimintatapoihin ja -mahdollisuuksiin. Sekä naisille että miehille tärkein toimintaympäristö oli useimmiten kotitalous, ei valtio tai edes laajempi seutukunta. Vain harva esimoderni ihminen toimi poliittisen vallan keskiössä, kävi koulua tai omisti maata tai vaikkapa porvariskauppiaan oikeudet. Valtaosalle tärkeintä oli arjen valta omassa kylä- ja perheyhteisössä. Arjen valtasuhteet ovat viime vuosikymmeninä herättäneet myös tutkijoiden kiinnostuksen.

Pohdinnat arjen käytäntöihin ja sosiaalisiin verkostoihin sisältyvästä vallankäytöstä ovat myös tuoneet uusia, hedelmällisiä avauksia nais- ja sukupuolihistorian kentälle. Esimerkiksi edellä esitelty Maria Ågrenin tutkimus on osoittanut, että arjen historian näkökulman kautta nousee esiin uutta tietoa naisten ja miesten mahdollisuuksista tehdä päätöksiä ja hallita omaa elämäänsä. Kysymys on uusista tutkimustuloksista, koska aineistoja on tarkasteltu aiemmin sivuun jääneestä näkökulmasta.

Kuten edelläkin on todettu, jotkut esimodernia aikaa tutkivat ovat niin ikään tietoisia sellaisten teoreetikkojen kuten Michel Foucault'n, Pierre Bourdieun ja Judith Butlerin esittämistä analyysikeinoista, ja niitä on käytetty tuomaan nyansseja tutkimukseen. Esimerkiksi Päivi Salmesvuoren analyysi Pyhän Birgitan vallankäytöstä tukeutuu performanssi-analyysiin ja Bourdieun ajatukseen habituksesta. Samoin esimerkiksi Butlerin teoria sukupuolen performatiivisuudesta voisi sinänsä sopia hyvin pohjolankin keskiajan ja uuden ajan alun lähteiden analyysiin.⁵⁷

Kokonaisuutena on kuitenkin todettava, ettei analysoimamme tutkimus tunnu olevan kovinkaan kiinteästi kytköksissä nais- ja sukupuolentutkimuksen uusimpiin teoreettisiin keskusteluihin. Ruotsalainen sukupuolentutkimuksen professori Monika Edgren on tuoreessa artikkelissaan *Genushistoria och den tvärvetenskapliga genusforskningen* pohtinut sitä, miten pohjolan keskiaikaa tai varhaismodernia aikaa tutkiva nais- ja sukupuolihis-

toria on sekä pohjoismaisissa että kansainvälisissä julkaisuissa vähäistä ja näkymätöntä. Erityisen vähän vanhempaa historiaa käsitteleviä artikkeleita julkaistaan monitieteisissä sukupuolentutkimuksen julkaisuissa, oli sitten kysymys Suomesta, Ruotsista, Norjasta tai merkittävistä kansainvälisistä aikakauskirjoista.⁵⁸ Saman ilmiön on kansainvälisellä tasolla havainnut myös esimerkiksi keskiajan tutkija Judith M. Bennett, joka on todennut, että varhaisia aikoja käsittelevä nais- ja sukupuolihistoria jää paitsioon naistutkimuksen foorumeilla. Muiden tieteenalojen kiinnostus vanhempia aikoja tutkivaan eurooppalaiseen sukupuoli- ja naishistoriaan on niin ikään laimentunut samalla, kun sinänsä tervetullut uteliaisuus ulkoamerikkalaista tai ulkoeurooppalaista historiaa kohtaan on lisääntynyt.⁵⁹

Syitä varhaisen naishistorian tämänhetkiseen näkymättömyyteen moni- ja poikkitieteellisessä keskusteluissa on etsitty historian tutkimuksen empiirisestä luonteesta, joka sopii huonosti yhteen vaikkapa jälkistrukturalististen tai dekonstruktivistien tutkimusotteiden kanssa. Lisäksi, kuten edellä on todettu, pohjoismainen nais- ja sukupuolihistoria painottui pitkälle 2000-luvulle sosiaalihistoriaan ja naisten työn historian tutkimiseen, samalla kun nais- ja sukupuolentutkimus hakeutui aivan toisenlaisten aiheiden, esimerkiksi sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen sekä heteronormatiivisuuden tutkimuksen ja kriittisen miestutkimuksen pariin.⁶⁰

Tällä hetkellä keskiaikaa ja varhaismodernia aikaa käsittelevää nais- tai sukupuoliorientoitunutta historian tutkimusta luetaan ja kommentoidaan eniten oman tieteenalan, historian piirissä. Tähän haasteeseen vanhempaa historiaa tutkivat voisivat vastata nostamalla esiin esimodernin Euroopan moniäänisyyden ja -särmäisyyden. 1960- ja 1970-luvulla syntyneen naishistorian ja naistutkimuksen ponnahduslautana ja kiinnostuksen kohteena oli se läntinen maailma, joka oli kehittynyt ja rakentunut 1800-luvun ja 1900-luvun alkupuolen ajattelun, arvojen ja normien varaan. Tätä varhaisempien aikakausien rakennuspuut, arvot ja normit olivat erilaisia ja tarjoavat – vieraana kulttuurina – sukupuolen problematiikasta kiinnostuneille uudenlaisia haasteita ja myös toisenlaisia näkökulmia ja vastauksia kuin nykyajan tai lähimenneisyyden tutkiminen.

Viitteet

- 1 Ks. esim. Pylkkänen 2005.
- 2 Osa artikkeliin määritelmäkustelusta on työstetty Lahtinen 2007a, 24–27 pohjalta.
- 3 Historiantutkimuksen, nais- ja sukupuolihistorian tutkimuksen sekä naistutkimuksen ja sukupuolen tutkimuksen välisestä suhteesta esim. Aalto et al. 2011, 45–46.
- 4 Ks. esim. Räsänen 2009; Kietäväinen-Sirén 2011. Tunteiden ja vallan välisestä suhteesta uuden ajan alun historiantutkimuksessa ks. Korhonen 2002.
- 5 Ks. esim. Aalto et al. 2011, 44.
- 6 Esimodernin pohjolan miehiä ja maskuliinisuutta ovat kommentoineet erityisesti ruotsalais-tutkija Jonas Liliequist, ks. esim. 1999a, 1999b, 2008. Esimerkkejä aihepiiriin liittyvästä tutki-muksesta myös esim. Lamberg 2004 ja 2006, Sjöberg 2003.
- 7 Melby, Pylkkänen, Rosenback & Carlsson Wetterberg 2006.
- 8 Lahtinen 2007a, 34–35.
- 9 Döbeck 2005, Sandvik 2005.
- 10 Markkola 1997; Melby 1996; Pylkkänen 1990. Suomen osalta 1500-luvun naisen asemaa on analysoinut myös Anneli Mäkelä (1989), joka ei kuitenkaan juuri teoretisoi valtaa vaan esittää sängen yksioikoisia tulkintoja patriarkaatista.
- 11 Sjöberg & Ågren 2003, 5–6.
- 12 Samuelson 1997, 294–296.
- 13 Vainio-Korhonen 1998, 37.
- 14 Ferm 2004, 29.
- 15 Esim. Wiesner 1993, 240; Stadin 1997, 196–197; Stafford 1997, 12; Norrhem 2007, 12; Samuel-son 1997, 297–298. Myös kulloinkin käytetty tieteen kieli saattaa vaikuttaa siihen, miten käsit-teet tulkitaan: esimerkiksi suomen kielen ”valta” (*makt*), ”vaikutusvalta” (*inflytande*) ovat merkityksiltään lähempänä toisiaan kuin niiden ruotsinkieliset vastineet. Ks. myös Salmes-vuori 2009, 22.
- 16 Stadin 1997, 196–197.
- 17 Salmesvuori 2009, 28.
- 18 Samuelson 1997, 297–298.
- 19 Ks. esim. Lahtinen 2009, 30; Andersson Raeder 2011, 68.
- 20 Norton 1996, 10–11; Erler & Kowalewski 2003, 2; Lahtinen 2007a, 25–27; Norrhem 2003; Norrhem 2007, 151–170.
- 21 Lahtinen 2007a, 26.
- 22 Lahtinen 2011; Vainio-Korhonen 2008, 271.
- 23 Sjöberg 2003.
- 24 Salmesvuori 2009.
- 25 Rajamaa 1992. Ks. myös Lamberg 2004 ja 2006.
- 26 Esim. Hemmings 2005 ja Markkola 2003.
- 27 Liljeström 2000, 251–252.
- 28 Hirdman 1990, 76–80, 86–87, 112; Karlsson Sjögren 1998, 15–16; Rosenhaft 1997.
- 29 Hirdman 2004, 24.
- 30 Rosenhaft 1997; Liljeström 2000, 251–252.
- 31 Toivanen 2005, 2–3.
- 32 Karlsson Sjögren 2007.
- 33 Sjöberg 1996, 363–397; Andersson 1997, 452–459; Sjöberg 1997, 459–463.
- 34 Andersson 1998, 28.
- 35 Carlsson-Wetterberg 1992.
- 36 Aalto et al. 2011, 48.
- 37 Göransson 2000.
- 38 Essegård 2008.
- 39 Vainio-Korhonen 2012.
- 40 Lahtinen 2007a, 42–55.
- 41 Norrhem 2003, 145–147, 150–152. Ks. myös Stafford 1997, 17–18.
- 42 Lahtinen 2007a, 37–43.
- 43 Lahtinen 2007b.
- 44 Lahtinen 2007a, 62–65.
- 45 Pylkkänen 1990, 70, 90–91; Pylkkänen 2005, 10.

- 46 Laqueur 1995, 1–9, 19–23, 152–154; Sjöberg 1996; Sjöberg 2001, 82–86; Sjöberg & Ågren 2003.
- 47 Ks. esim. Pylkkänen 1990, 2005; Norrhem 2003, 2007.
- 48 Andersson Raeder 2010.
- 49 Sjöberg 2009.
- 50 Lahtinen 2007a, 120–126; Vainio-Korhonen 2008, 271.
- 51 Toivo 2008, 194–201.
- 52 Toivanen 2002; 2003; 2005.
- 53 Ågren 2009.
- 54 Ågren 2009.
- 55 Ågren 2009.
- 56 Pylkkänen 1990, 150, 152, 286, 293, 305, 335.
- 57 Marjo Kaartinen on kommentoinut postmodernia teoreettista keskustelua ja mm. Judith Butlerin käyttämää abjektin käsitettä analysoidessaan varhaismodernin ajan käsityksiä naiseudesta ja rintasyövästä. Kaartinen 2011. Ks. myös Salih 1999; Salmesvuori 2009, 115.
- 58 Edgren 2010. Ks. myös Aalto et al. 2011; Haavet 2009.
- 59 Bennett 2006, 30–53.
- 60 Edgren 2010. Ks. myös Aalto et al. 2011; Haavet 2009.

Kirjallisuus

- Aalto, Ilana, Kaartinen, Marjo, Konola, Annika, Lahtinen, Anu, Leskelä-Kärki, Maarit & Tuohela Kirsi: Ajatuksia historiasta sukupuolentutkimuksen kentällä. *Naistutkimus-Kvinnoforskning* 24 (1) 2011, 44–49.
- Arnórsdóttir, Agnes S.: *Property and Virginity. The Christianization of Marriage in Medieval Iceland 1200–1600*. Aarhus University Press, Aarhus 2010.
- Andersson, Gudrun: Kvinnans underdordning: axiom eller öppen fråga? *Historisk tidskrift* (Sverige) 117 (3) 1997, 452–459.
- Anderson, Gudrun: *Tingets kvinnor och män. Genus som norm och strategi under 1600- och 1700-tal*. Historiska institutionen vid Uppsala universitet, Uppsala 1998.
- Andersson Raeder, Johanna: *Hellre hustru än änka. Äktenskaps ekonomiska betydelse för frälsekvinnor i senmedeltidens Sverige*. Stockholms universitet, Stockholm 2011.
- Bennett, Judith M.: *History Matters. Patriarchy and the Challenge of Feminism*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia, Pennsylvania 2006.
- Carlsson-Wetterberg, Christina: Från patriarkat till genussystem – och vad kommer sedan? *Kvinnovetenskaplig tidskrift* (3) 1992, 34–48.
- Dübeck, Inger: Property and authority in Danish marital law. *The Marital Economy in Scandinavia and Britain 1400–1900*. Toim. Maria Ågren & Amy Louise Erickson. Ashgate, Hants 2005.
- Edgren, Monika: Genushistoria och den tvärvetenskapliga genusforskningen. *Scandia* 76 (1) 2010, 40–56.
- Erler, Mary C. & Kowalewski, Maryanne: Introduction. A New Economy of Power Relations: Female Agency in the Middle Ages. *Gendering the Master Narrative. Women and Power in the Middle Ages*. Toim. Mary C. Erler & Maryanne Kowalewski. Cornell University Press, Ithaca – London 2003.
- Essegård, Ingrid: ”Som oss hota med hugh och slagh”. Rodderskorna och deras konkurrenter i 1800-talets Stockholm. *Roddorskor på Stockholms vatten*. Toim. Christine Bladh. Stockholmia förlag, Stockholm 2008.
- Ferm, Olle: Bengt Jönsson (Oxenstierna). Riddare, lagman, riksföreståndare och boksamlare. *Bengt Jönsson (Oxenstierna) och hans värld. En samling studier*. Toim. Olle Ferm & Staffan Nyström. Sällskapet Runica et Mediaevalia och Kungliga biblioteket, Stockholm 2004.
- Göransson, Anita: Kön som analytisk kategori i historievetenskapen. *Den mångfaldiga historien. Tio historiker om forskningen inför framtiden*. Toim. Roger Qvarsell & Bengt Sandin. Historiska Media, Lund 2000.
- Haavet, Inger Elisabeth, Nyskabning og fellesskap – Kjønnshistoriens historie sett gjennom de nordiske kvinnehistorikermøtene. *Tidskrift för Kjønnforskning* (1–2) 2009, 110–123.
- Hemmings, Clare: Telling feminist stories. *Feminist Theory* 6 (2) 2005, 115–139.

- Hirdman, Yvonne: Genussystemet. *Demokrati och makt i Sverige. Maktutredningens huvudrapport. Statens offentliga utredningar 44*. Statsrådsberedningen, Stockholm 1990.
- Hirdman, Yvonne: Modernity and Gender: A Conflict of Possibilities. *History and Change*. Toim. Anu Lahtinen & Kirsi Vainio-Korhonen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2004.
- Kaartinen, Marjo: Premodern Breast Cancer and the Abject. Teoksessa *They do things differently there. Essays on Cultural History*. Eds. Bruce Johnson & Harri Kiiskinen. K&H, Turku 2011, 137–157.
- Kandiyoti, Deniz: Bargaining with Patriarchy. *Gender and Society* 2 (3) 1998, 274–290.
- Karlsson Sjögren, Åsa: *Kvinnors rätt i stormaktens Gävle*. Umeå universitet, Umeå 1998.
- Karlsson Sjögren, Åsa (toim.): *Kvinnor och politik i det tidigmoderna Norden*. Reykjavik háskólaútgáfan – Íslands universitets förlag, Reykjavik 2007.
- Kietäväinen-Sirén, Hanna: "The warm water in my heart"—The meanings of love among the Finnish country population in the second half of the 17th century. *The History of the Family* 16 (1) 2011, 47–61.
- Korhonen, Anu: Constructing Emotion in a Culture of Hierarchies: A Love Story. *Time Frames. Negotiating Cultural History*. Toim. Anu Korhonen & Kirsi Tuohela. Kulttuurihistoria, Turun yliopisto, Turku 2002.
- Korpiola, Mia: *Between Betrothal and Bedding: Marriage Formation in Sweden 1200–1600*. Brill, Leiden 2009.
- Lahtinen, Anu: *Sopeutuvat, neuvottelevat, kapinalliset. Naiset toimijoina Flemingin sukupiirissä 1470–1620*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2007 (2007a).
- Lahtinen, Anu: Svenska slottsruur på 1500-talet. *Kvinnor och politik i det tidigmoderna Norden*. Toim. Åsa Karlsson Sjögren. Reykjavik háskólaútgáfan – Íslands universitets förlag, Reykjavik 2007 (2007b).
- Lahtinen, Anu: *Anpassning, förhandling, motstånd. Kvinnliga aktörer i släkten Fleming 1470–1620*. Svenska Litteratursällskapet i Finland - Bokförlaget Atlantis, Helsingfors - Stockholm 2009.
- Lahtinen, Anu: The Marriage Process in the Light of Family Correspondence: A Comparative Perspective on the Swedish Evidence. *Regional Variations in Matrimonial Law and Custom in Europe, 1150–1600*. Toim. Mia Korpiola. Brill, Leiden 2011.
- Lamberg, Marko: Miehisyyden ongelma ja miehisen auktoriteetin legitimointi Naantalin birgittalaisluostarissa. *Historiallinen aikakauskirja* 102 (3) 2004, 335–346.
- Lamberg, Marko: Pyhää Yrjänää jäljitellen. Myöhäiskeskiaikaisen aristokraatin ritari-identiteetti. *Aika ja identiteetti. Katsauksia yksilön ja yhteisön väliseen suhteeseen keskiajalta 2000-luvulle*. Toim. Laura-Kristiina Moilanen & Susanna Sulkunen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2006.
- Laqueur, Thomas: *Making Sex. Body and Gender from the Greeks to Freud*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts & London 1995.
- Liliequist, Jonas: Från niding till sprätt : en studie i det svenska omanlighetsbegreppets historia från vikingatid till sent 1700-tal. *Manligt och omanligt i ett historiskt perspektiv*. Toim. Anne Marie Berggren. Forskningsrådsnämnden, Stockholm 1999 (1999a).
- Liliequist, Jonas: Violence, Honour and Manliness in Early Modern Northern Sweden. *Crime and Control in Europe from the Past to the Present*. Toim. Mirkka Lappalainen & Pekka Hirvonen. The History of Criminality Project, Academy of Finland, Helsinki 1999 (1999b).
- Liliequist, Jonas: Manlighetens flytande gränser : om manlighet som analytisk kategori i historiska analyser. *Scandia* 74 (1) 2008, 83–103.
- Liljeström, Marianne: Women and Men are, but Gender Does. Reading Some Paradoxes in Nordic Women's History Texts. *Women's politics and women in politics in honour of Ida Blom*. Toim. Sølvi Sogner & Gro Hagemann. Cappelen, Oslo 2000.
- Markkola, Pirjo: Suomalaisen naishistorian vuosikymmenet. *Historiallinen aikakauskirja* 101 (1) 2003, 53–63.
- Markkola, Pirjo: Constructing and Deconstructing the 'Strong Finnish Woman'. Women's history and Gender History. *Historiallinen Aikakauskirja* 95 (2) 1997, 153–160.
- Mäkelä, Anneli: *Suvusta perheeseen. Satakunnan ja Karjalan naisen asema 1500-luvulla*. Suomen historiallinen seura, Helsinki 1989.
- Melby, Kari: Norsk kvinnehistorie 1975–1995. Kjønnets endrede vitenskapelige status. *Historisk Tidsskrift* (Norge) 74 (1) 1996, 185–214.
- Melby, Kari, Pykkänen, Anu, Rosenbeck, Bente & Carlsson Wetterberg, Christina: *Inte ett ord om kärlek: Äktenskap och politik i Norden ca 1850–1930*. Makadam Förlag, Göteborg - Stockholm 2006.

- Norrhem, Svante: Normbryterska eller ansvarstagande hustru? *Maktens skiftande skepnader. Studier i makt, legitimitet och inflytande i det tidigmoderna Sverige*. Toim. Björne Harnesk. Institutionen för historiska studier vid Umeå universitet, Umeå 2003.
- Norrhem, Svante: *Kvinnor vid maktens sida 1632–1772*. Nordic Academic Press, Lund 2007.
- Norton, Mary Beth: *Founding mothers and fathers: gendered power and the forming of American society*. Alfred A. Knopf Inc., New York 1996.
- Pylkkänen, Anu: *Puoli vuodetta, lukot ja avaimet. Nainen ja maatalous oikeuskäytännön valossa 1660 – 1710*. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 1990.
- Pylkkänen, Anu: Construction of Gendered Legal Personhood in the History of Finnish Law. *Less Favored – More Favored: Proceedings from a Conference on Gender in European Legal History, 12–19th centuries*. Toim. Grethe Jacobsen, Helle Vogt, Inger Dübeck & Heide Wunder. The Royal Library, Copenhagen 2005. Elektroninen aineisto: (http://www.kb.dk/da/publikationer/online/fund_og_forskning/less_more/) Haettu 26.4.2011.
- Rajamaa, Ruth: *Systrarnas verksamhet, undervisning och uppfostran i Vadstena kloster 1384–1595*. Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet, Stockholm 1992.
- Rosenhaft, Eve: Kaksi sukupuolta, yksi historia? Naishistoria, mieshistoria, sukupuolten historia ja niiden merkitys historiakäsityksellemme. *Naistutkimus* 10 (2) 1997, 16–26.
- Räsänen, Elina: *Ruumiillinen esine, materiaallinen suku. Tutkimus Pyhä Anna itse kolmantena –aiheista keskiajan puuveistoksista Suomessa*. Suomen muinaismuistoyhdistys, Helsinki 2009.
- Salih, Sarah 1999: Performing Virginity. Sex and Violence in the Katherine Group. *Constructions of Widowhood and Virginity in the Middle Ages*. Toim. Cindy L. Carlson & Angela Jane Weisl. St Martin's Press, New York.
- Salmesvuori, Päivi: *Power and Authority. Birgitta of Sweden and her Revelations*. Väitöskirja. Helsingin yliopiston kirkkohistorian laitos, Helsinki 2009.
- Samuelson, Jan: En god och förnuftig matmoder. Adelskvinnor under stormaktsväldet. *Jämmerdal och fröjdesal. Kvinnor i stormaktstidens Sverige*. Toim. Eva Österberg. Atlantis, Stockholm 1997.
- Sandvik, Hilde: Decision-making on marital property in Norway, 1500–1800. *The Marital Economy in Scandinavia and Britain 1400–1900*. Toim. Maria Ågren & Amy Louise Erickson. Ashgate, Hants 2005.
- Sjöberg, Maria: Hade jorden ett kön? Något om genuskonstruktion i det tidigmoderna Sverige *Historisk tidskrift* (Sverige) 116 (3) 1996, 363–397.
- Sjöberg, Maria: Kvinnans underordning – en undantagshistoria? *Historisk tidskrift* (Sverige) 117 (3) 1997, 459–463.
- Sjöberg, Maria: *Kvinnors jord, manlig rätt. Äktenskap, egendom och makt i äldre tid*. Gidlunds, Hedemora 2001.
- Sjöberg, Maria: *Kvinnor i fält. 1550–1850*. Gidlunds förlag, Göteborg 2009.
- Sjöberg, Maria & Ågren, Maria: Egendom, kön och förändring. *Hans och hennes. Genus och egendom i Sverige från vikingatid till nutid*. Toim. Maria Ågren. Historiska institution vid Uppsala universitet, Uppsala 2003.
- Sjöberg, Nina: *Hustru och man i Birgittas uppenbarelser*. Acta Universitatis Upsaliensis: Studia historico-ecclesiastica Upsaliensis 41. Uppsala universitet, Uppsala 2003.
- Stadin, Kekke: Hade de svenska kvinnorna en stormaktstid? *Scandia* 63 (2) 1997, 195–217.
- Stafford, Pauline: Emma: The Powers of the Queen in the Eleventh Century. In *Queens and Queenship in Medieval Europe. Proceedings of a Conference Held at King's College London April 1995*. Toim. Anne J. Duggan. The Boydell Press, Woodbridge 1997.
- Toivanen, Jenni: Äidillinen valta, lapselle kuuluva kuuliaisuus. Patriarkalisuus leskiäitien ja lasten välisissä suhteissa 1700-luvun loppupuolen Sisä-Suomessa. *Arjen valta. Suomalaisen yhteiskunnan patriarkalisesta järjestyksestä myöhäiskeskiajalta teollistumisen kynnykselle*. Toim. Piia Einonen & Petri Karonen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2002.
- Toivanen, Jenni: *Kvinnor, män och makt i det äldre bondesamhället. Maktens skiftande skepnader. Studier i makt, legitimitet och inflytande i det tidigmoderna Sverige*. Toim. Björn Harnesk. Institutionen för historiska studier vid Umeå universitet, Umeå 2003.
- Toivanen, Jenni: *Lesken elämää. Leskeys naisen elämän osana ja sosiokulttuurisena ilmiönä 1700-luvun lopun sisäsuomalaisella maaseudulla*. Licensiaatintyö. Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2005.
- Toivo, Raisa Maria: *Witchcraft and Gender in Early Modern Society. Finland and the Wider European Context*. Ashgate, Aldershot 2008.

- Vainio-Korhonen, Kirsi: *Käsin tehty – miehelle ammatti, naiselle ansioiden lähde. Käsityötuotannon rakenteet ja strategiat esiteollisessa Turussa Ruotsin ajan lopulla*. Historiallisia Tutkimuksia 200. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki 1998.
- Vainio-Korhonen, Kirsi: *Sophie Creutzin aika. Aateliselämää 1700-luvun Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2008.
- Vainio-Korhonen, Kirsi: *"Ujostelemattomat". Kättilöiden, synnytysten ja arjen historiaa*. WSOY, Helsinki 2012 (tulossa).
- Wiesner, Merry: *Women and Gender in Early Modern Europe. New Approaches to European History 1*. Cambridge University Press, Cambridge 1993.
- Ågren, Maria: *Domestic Secrets. Women & Property in Sweden, 1600–1857*. The University of North Carolina Press, Chapel Hill 2009.